

**Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
Liga Bibliotecarilor din Republica Moldova "Alexe Rău"
Societatea Științifică de Bibliofilie și Ex-Libris "Paul Mihail" din Moldova**

**SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL
„VALORI BIBLIOFILE” – 2021**

EDIȚIA A XXX-A

**LIMBA ROMÂNĂ – 500 ANI DE DĂINUIRE
ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ SCRISĂ**

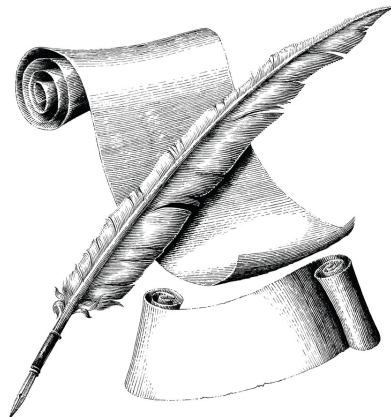
15-16 iunie

**Chișinău
2021**

Distinsă Doamnă, Distinge Domnule

Vă invităm să ne onorați cu prezența la Simpozionul Științific Internațional "Valori Bibliofile" – 2021, ediția a XXX-a, care va avea loc la 15-16 iunie, cu începere de la ora 9:30, în incinta Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (or. Chișinău, str. 31 August 1989, 78, blocul II, etajul I, Sala de arte).

PROGRAMUL „VALORI BIBLIOFILE” - 2021

15 iunie

- 9:30-9:45** **Deschiderea oficială a Simpozionului Internațional Științific ”Valori bibliofile” – 2021**
Cuvânt de salut: Veronica BORȘ, director adjunct al BNRM
- 9:45-10:30** Inaugurarea expoziției *Cultura medievală românească scrisă* (or. Chișinău, str. 31 August 1989, 78, blocul II, etajul I, Muzeul Cărții).
Prezintă: Veronica BORȘ, director adjunct al BNRM; Elena FRUMOSU, directorul Agenției Naționale a Arhivelor din R.Moldova;
Veronica COSOVAN, șef secție Cartea veche și rară, BNRM.
- 10:30-12:30** **Secțiunea I (partea I): *Valori bibliofile din patrimoniul cultural: cercetare și valorificare***
Moderatori: Igor CERETEU, doctor habilitat, Institutul de Istorie, MECC;
Veronica COSOVAN, doctorand, șef secție Cartea veche și rară, Biblioteca Națională a Republicii Moldova
- **Lansare de carte.** Esanu, Andrei, Esanu, Valentina.
Cantemiriana. Noi contribuții. Chișinău: Lexon Prim, 2021. 268 p.
Prezintă: Academicianul Andrei EȘANU, Institutul de Istorie, MECC;
Igor CERETEU, doctor habilitat, Institutul de Istorie, MECC;
Silvia CORLĂTEANU, doctor în istorie, Institutul de Istorie, MECC;
Andrei PROHIN, doctor în istorie, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Academicianul Andrei EȘANU, doctor în istorie, Institutul de Istorie, MECC

Valentina EȘANU, doctor în istorie, Institutul de Istorie, MECC
Filip Moldoveanul (?-1553) și începuturile scrisului în limba română

Igor CERETEU, doctor habilitat, Institutul de Istorie, MECC
Limba română în Basarabia din însemnările de pe cărțile vechi (sec. XIX)

Maica Maria GIOSANU, Mănăstirea Agapia, România
Versurile de inspirație filocalică ale Xeniei Schimonahia

Maica Isidora GIOSANU, Mănăstirea Agapia, România
Însemnări de pe cărțile vechi din Biblioteca Mănăstirii Agapia

Elena IEȚCU, profesoară, Școala Gimnazială „Justin Pîrvu”, Petru Vodă, jud. Neamț, România
Circulația cărții religioase în nordul Moldovei în secolul al XX-lea

12:30-13:15 Pauză de cafea

13:15-15:30 **Secțiunea I (partea II): Valori bibliofile din patrimoniul cultural:
cercetare și valorificare**

Tudor CIOBANU, Direcția Relații cu publicul și prestări servicii, Agenția Națională a Arhivelor din R. Moldova
Informații referitoare la Țara Moldovei în perioada războiului ruso-turc din anii 1768-1774, dintr-un manuscris în limba română păstrate în fondurile Direcției Generale Arhiva Națională

 Vasile MALANETȚHI, șef secție Literatura contemporană, Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, Chișinău
„E unul care cântă mai dulce decât mine?...” (Note pe marginea unui volum, exemplar bibliofil, din operele complete ale lui Vasile Alecsandri)

 Tatiana GHEICEANU, șef secție Lectura publică, Biblioteca Națională a Republicii Moldova
Letopiseștele Țării Moldovei – cel dintâi corp de cronici moldovenești

 Parascovia POLEȘCIUC, Aurelia FELEA, Direcția Generală Arhiva Națională a Agenției Naționale a Arhivelor din Republica Moldova
Fondul personal Manuil Poleac: observații privind conținutul, valoarea documentară și inserția în circuitul istoriografic

 Larisa SVETLICINĂI, Direcția Generală Arhiva Națională a Agenției Naționale a Arhivelor din R.Moldova
Documente false din epoca medievală păstrate în fondurile arhivistice ale Direcției Generale Arhiva Națională a Agenției Naționale a Arhivelor (DGAN)

16 iunie

9:30 – 10:00

Expoziție de carte. Inaugurarea expoziției de carte bibliofilă din colecții particulare: *Ș-acel rege-al poeziei!...*

Prezintă: Vasile MALANETȚHI, șef secție Literatura contemporană, Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, Chișinău

10:00 – 10:30

Lansare de carte. Vasile Alecsandri – 200 de ani de la naștere.

Iași, Editura palatul culturii, 2020. 130 p.
Prezintă: dr. Cătălin BORDEANU, scriitor, profesor universitar, vicedirector ICR Chișinău

10:30 – 12:00 Secțiunea II: *Ex-libris și grafică de carte*

Moderator: Valeriu HERȚA, artist plastic, lector superior, Facultatea Arte Plastice și Design, UPS „Ion Creangă”

 Arhimandritul, dr. Policarp CHIȚULESCU, directorul Bibliotecii Sf. Sinod, București, expert în bibliofilie și carte rară

Câteva completări la Bibliografia Românească Veche

 Valeriu HERȚA, artist plastic, lector superior, Facultatea Arte Plastice și Design, UPS „I. Creangă”

Ex-librisul – creație artistică sau semn de proprietate

 Vasile MALANEȚCHI, șef secție Literatură contemporană, Muzeul Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, Chișinău

”Honor, Patria, Fides” (Note cu privire la Ex-librisul Paul Gore)

 Veronica COSOVAN, doctorand, șef secție Cartea veche și rară, Biblioteca Națională a Republicii Moldova

Perioada de aur a miniaturii moldovenești

 Nicoleta VASILIEV, Lucia ADASCALIȚA, Facultatea Textile și Poligrafie, Universitatea Tehnică a Moldovei

Arta Ex-librisului

 Daniela IFTODI, Lucia ADASCALIȚA, Facultatea Textile și Poligrafie, Universitatea Tehnică a Moldovei

Creația artistului plastic Ilie Bogdesco – armonie între arta grafică și caligrafică

 Daniela, MARDARI, Lucia ADASCALIȚA, Facultatea Textile și Poligrafie, Universitatea Tehnică a Moldovei

Sergiu Puică – maestrul graficii de carte pentru copii

SECȚIUNEA I:
Valori bibliofile din patrimoniul cultural: cercetare și valorificare

**FILIP MOLDOVEANUL (?-1553) ȘI ÎNCEPUTURILE
SCRISULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ**

Acad. Andrei EȘANU,
doctor habilitat în istorie,
Institutul de Istorie, MECC

Valentina EȘANU,
doctor în istorie,
Institutul de Istorie, MECC
E-mail: acad_andrei_esanu@yahoo.com

Rezumat: *Trecerea la limba română, apoi și biruința definitivă a acesteia în cultura scrisă din Țările Române a fost un proces îndelungat și destul de contradictoriu desfășurându-se pe parcurs de peste două secole. Deși în documentele emise de cancelariile domnești ale Țării Românești și Moldovei texte ortografiate în limba slavonă cu caractere chirilice se întâlnesc unele noțiuni românești, totuși primele acte în limba română apar în primele decenii ale sec. al XVI-lea. Cel mai vechi dintre acestea, cunoscute până astăzi, este scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung (Valahia), către judele Brașovului Johannes Benkner din 29-30 iunie 1521, scrisoare ortografiată cu aceleași caractere slavone, care erau copiate cărțile și elaborate documentele din epocă. Se mai cunosc și alte documente scrise din sec. al XVI-lea scrise în românește, cum ar fi Psaltirea voronețiană (cc.1551-1558) și Codicele voronețian (cc.1563-1583). Deși mai multă vreme s-a considerat că primele tipărituri în limba română le-a efectuat diaconul transilvănean Coresi, sub influența directă a mișcărilor reformatoare în Biserica*

romano-catolică din Occident, în urma cercetărilor efectuate de alți istorici, dar mai ales de subsemnați, s-a ajuns la concluzia că pionieratul în această privință îi aparține lui Filip Moldoveanu, originar de pe meleagurile moldave care a studiat la una din universitățile din țările vecine (Cracovia, Praga sau Viena). Astfel, în anul 1544 el scoate de sub tipar la Sibiu un Catehizis românesc, care a avut căutare în Țara Românească, ba poate și în Moldova. A doua și cea mai importantă tipăritură în limba română a lui Filip Moldoveanu a fost Evangheliarul bilingv slavo-român din 1551-1553. Această din urmă tipăritură a ajuns până în zilele noastre în număr limitat, fiind o mare raritate tipografică. Subsemnații au cercetat de-visual un exemplar al acestei din urmă Evanghelii în Biblioteca Națională din Petersburg. Ediția a circulat în toate cele trei țări românești contribuind la afirmarea limbii române în cultura scrisă.

Cuvinte cheie: *Filip Moldoveanu, începutul scrisului în limba română, diaconul Coresi, Țara Românească, Țara Moldovei.*

LIMBA ROMÂNĂ ÎN BASARABIA DIN ÎNSEMNĂRILE DE PE CĂRȚILE VECHI (SEC. XIX)

Dr. hab. Igor CERETEU,
Institutul de Istorie, MECC
E-mail: igor.cereteu@gmail.com

Rezumat: *În bibliotecile bisericesti și mănăstirești, publice și private se mai păstrează un valoros tezaur de carte veche românească și străină. Între copertile acestor cărți proprietarii sau cititorii și-au lăsat notițe cu diferită tematică: de proprietate, cotidian, meteorologie, seismologie, pomelnice etc. Din lipsa manualelor școlare acestea serveau și ca materiale didactice, pe care cei care învățau scrisul și cititul își lăsau autografele, uneori însemnări despre diferite epizoade trăite de ei, alteori scriau informații sumare despre colegii de școală. Prin însemnările de pe cărțile vechi se poate urmări evoluția limbii române în societatea din Basarabia în perioada de dominație țaristă. De multe ori identificăm date sigure despre procesul de rusificare a românilor din Basarabia. Fenomenul se observă, mai ales, în scrierea greșită în limba rusă a informațiilor. Pe aceste cărți se întâlnesc mici dicționare, adică traducerea celor mai utilizate cuvinte rusești. Valorificarea și punerea în circulație a acestor însemnări duce la identificarea daunelor pe care le-a adus perioada de stăpânire țaristă în Basarabia, prin inocularea forțată a limbii ruse în oficierea serviciilor religioase, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Acesta este motivul pentru care la sfârșitul acestui secol și primele două decenii ale secolului următor se va declanșa mișcarea de eliberare națională, care se va încheia cu Unirea Basarabiei cu România, la 27 martie 1918.*

Cuvinte cheie: *Limba română, Basarabia, secolul XIX, însemnări vechi, manuscrise, istoria cărții, dominația țaristă*

VERSURILE DE INSPIRAȚIE FILOCALICĂ ALE XENIEI SCHIMONAHIA

Maica Maria GIOSANU,
Mănăstirea Agapia, România
E-mail: mariagiosanu@yahoo.com

Rezumat: *Sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima parte a celui următor este epoca zorilor modernismului în literatura română prin apariția primelor versuri ce aparțin fraților Văcărești, lui Vasile Cârlova etc. Însă se știe prea puțin de primele versuri scrise, în limba română, de o femeie. Este vorba de Xenia, Schimonahia ce a trăit în această epocă în Mănăstirea Agapia. Călugăriță fiind, a scris poezie religioasă de factură filocalică, inspirată de curentul de spiritualitate paisiană sub influența căruia au stat mănăstirile din jurul Mănăstirii Neamțului, în timpul stareșului Paisie Velicovski (+1796) și câteva decenii după moartea acestuia. Versurile publicate în anul 2012, sub titlul "Versuri religioase și morale" văd lumina tiparului pentru prima oară în ediția repectivă, după 186 de ani de la încheierea lucrului la manuscris. Nu se cunoaște în ce împrejurări manuscrisul original ajunge de la Mănăstirea Agapia la Biblioteca Academiei Române, unde se păstrează astăzi. Această scriere de la începutul secolului al XIX-lea conține stihuri de laudă închinare lui Hristos, Fecioarei Maria, meditații cu privire la viața monahală, la moarte, la viața veșnică, adică o tematică destul de variată, chiar dacă din același registru. Versurile sunt expresia sensibilității și a trăirilor interioare a autoarei, ea nefăcând acest lucru cu intenția de a lăsa un nume în creația poetică românească, ci pentru mângâierea sufletului, după cum o mărturisește chiar în primele versuri: "S-au izvodit această carti di*

laudi, pren stihuri / Spre mângâiere sufletului meu și cui o va priimi.”

Poezia indică pe autoarea autodidactă ale cărei nevoințe au în vedere dobândirea lui Hristos, prin lupta dramatică, neîncetată cu sine însuși. Xenia are talent și versurile ei au o certă valoare literară, chiar dacă sunt inegale din acest punct de vedere. Trăirile și bucuria plenară de a sluji lui Hristos sunt comunicate în mod deschis, într-un limbaj accesibil și plin de sugestii. Rod al meditației lăuntrice a autoarei, angajate pe drumul strâmt și anevoios al vieții monahale, presărat cu multe încercări, poezia aceasta nu ignoră aspectul estetic, deși este lipsită de efortul căutării expresiei poetice.

Poemul de factură teologică al călugăriței Xenia este de o reală valoare și prin mijloacele limbii utilizate; se pot observa particularitățile lingvistice caracteristice graiului moldovenesc de acum aproape două sute de ani. Xenia, prin scrierea sa lasă o prețioasă mărturie asupra configurației aspectului popular vorbit al subdialectului moldovenesc din jumătatea de nord a Moldovei, din epoca 1780-1830.

Cuvinte-cheie: *Xenia Schimonahia, Mănăstirea Agapia, Paisie Velickovski, Biblioteca Academiei Române, Poezie teologică, filocalie.*

ÎNSEMNĂRI DE PE CĂRȚILE VECHI DIN FONDUL BIBLIOTECII MĂNĂSTIRII AGAPIA

Maica Isidora GIOSANU,
Mănăstirea Agapia, România
E-mail: mariagiosanu@yahoo.com

Rezumat: *În fondul de carte veche al Mănăstirii Agapia se conservă un număr apreciabil de tipărituri românești, slavone și grecești, cu precădere din secolele XVIII-XIX, ce provin din toate vechile centre tipografice românești și din afara granițelor, adică din Veneția, Viena, Moscova, Kiev etc. Aproape toate aceste cărți conțin însemnări marginale, ce continuă să suscite interesul, întrucât sunt adevărate izvoare documentare pentru cercetarea istoriei locului. Descifrarea, cât și studierea lor, a contribuit în mare măsură și la stabilirea circulației cărților imprimate în diferite centre tipografice.*

În prezenta cercetare bibliografică ne-am propus o scurtă prezentare asupra însemnărilor ce se regăsesc pe o anume categorie din cărțile vechi din fondul mănăstirii Agapia, și anume „Psaltirea”. Am ales ”Psaltirea” deoarece această carte a fost una din cele mai răspândite cărți de cult între secolele XVII-XIX și a cunoscut un mare număr de ediții. Pe lângă faptul că a fost și este în continuare utilizată în serviciul divin, aceasta era și carte de pravilă monahală, dar, totodată, folosea odinioară și ca manual pentru învățarea scrisului și cititului, de către cei care intrau în mănăstire la o vârstă fragedă sau neșcoliți.

Considerată obiect de cult, cartea bisericească a fost dintotdeauna un apanaj al bisericii, alături de alte obiecte utilizate în serviciul liturgic, fiind inclusă în „catastiful de odoare

bisericești” ce aparțin tezaurului bisericilor parohiale și așezămintelor monahale. Cartea bisericească scapă efemerității la care este supusă natura umană: „Mâna putrezești, dar slova stă pre loc”. Însemnările nu oferă informații directe sau indirecte despre cartea suport care le găzduiește, dar cele mai multe conțin numele proprietarilor, data cumpărării, donației, dispozițiile testamentare ce au în vedere, în special, dorința proprietarului de a dona cartea respectivă unei anumite biserici, donațiile având un scop clar: iertarea păcatelor, săvârșite în timpul vieții, prin pomenirea ulterioară. Prezența acestor note marginale, ce aparțin de cele mai multe ori autorilor anonimi, sunt extrem de interesante, în calitatea lor de scurte trimiteri la istoria locului, la viețile monahilor și monahiilor ce au trăit în decursul timpului (Agapia a fost o mănăstire de monahi de la sfârșitul secolului al XIV-lea până la 1803, iar după această dată, până în prezent, mănăstire de călugărițe). O serie de notații conțin informații prețioase privind personalități și evenimente ce au marcat istoria mănăstirii și reprezintă un bogat material documentar pentru evaluarea lumii monahale de odinioară. În unele situații sunt consemnate relatări din viața monahilor într-un anumit moment istoric. Nu lipsesc informațiile referitoare la întâmplări istorice, meteorologice, cataclisme naturale, epidemii etc. Ele oferă, într-o oarecare măsură, crâmpie dintr-o frescă a epocii trecute, fiind adevărate dar atipice izvoare pentru cercetarea istoriei locului.

O altă categorie de adnotări stereotipe, foarte des întâlnite pe psaltiri, sunt indicațiile tipiconale, ce fac trimitere la pasajele/ psalmii care trebuie citați în cultul liturgic, în pravila monahală și în anumite împrejurări.

Donate în special de ierarhii moldoveni și duhovnicii din mănăstirea Neamț (unde s-au tipărit cărțile de cult în decursul secolului al XIX-lea) pentru bisericile și soborul mănăstirii Agapia, întru pomenirea veșnică a donatorilor, cărțile de cult au reprezentat un liant între comunitățile monahale nemțene și între generații, realitate mărturisită de numeroasele donații de cărți menționate de însemnări.

Cuvinte-cheie: Biblioteca Mănăstirii Agapia, secolele XVIII-XIX, carte veche, Mănăstirea Agapia, Mănăstirea Neamț, note marginale, carte veche românească.

CIRCULAȚIA CĂRȚII RELIGIOASE ÎN NORDUL MOLDOVEI ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Elena IEȚCU,
profesoară, Școala Gimnazială „Justin Pîrnu”,
Petru Vodă, jud. Neamț, România
E-mail: elenaietcu@yahoo.com

Rezumat: *Abordarea temei „Circulația manuscriselor religioase românești în nordul Moldovei în sec XX”, constituie o cercetare mai veche, care până în prezent a acoperit doar regiunea Neamț. Punctul de plecare a fost identificarea ocazională a unui volum impresionant de manuscrise cu o circulație intensă în tot decursul secolului al XX-lea, deci într-o vreme în care tipografiile și editurile specializate de carte religioasă erau deja într-un număr foarte mare, încă din secolul precedent.*

Până în prezent, manuscriselor din sec XX, li s-a acordat puțină atenție, dat fiind faptul că sunt de dată recentă, de aceea au și fost puțin studiate, interesul major al cercetătorilor fiind orientat spre manuscrisele vechi (cât mai vechi!). Consider că este o temă interesantă, sub mai multe aspecte. Tematic, manuscrisele de factură religioasă ce au circulat în epoca modernă sunt variate: manuscrise cu conținut liturgic sau omiletic, literatură asceticomistică, manuscrise cu conținut moralizator, cărți de rugăciune, cărți de pravilă călugărească, manuscrise de muzică psaltică, cursuri teologice, versuri religioase, scrieri din Noul Testament. O primă concluzie a studierii acestei categorii de manuscrise de dată recentă este că unele

texte au avut o circulație de sute de ani în spațiul românesc și au continuat să mențină treaz interesul românilor și în epoca modernă, de pildă: O mie de pilde, Minunile Maicii Domnului, Visul Maicii Domnului, Viețile sfinților, Sbornicul etc.

Numărul mare al textelor scrise de mână, ce au concurat cu textul tipărit, se explică prin aceea că nevoile spirituale ale credincioșilor nu au fost acoperite de cartea tipărită, cu precădere în anii regimului comunist când aceste publicații erau extrem de limitate și prohibite. Alte categorii de texte ce țin de spiritualitatea creștină, în secolul XX, sunt manuscrisele de muzică psaltică, frecvente mai ales în mănăstiri, precum și cursurile teologice scrise de mână, sau dactilografiate și multiplicare la șapirograf sau prin litografere. Autorii copiilor manuscrise sunt monahii din mănăstiri, elevii de seminar sau studenții teologi. În cercetarea mea am avut în vedere manuscrise din fondurile mănăstirilor ce conservă asemenea valori bibliofile, Văratec, Sihăstria și Agapia, dar și manuscrise deținute de biserici și colecționari particulari din zona Neamțului.

Pentru studiul de față voi ilustra prin câteva exemple această temă, care mi se pare oportună prin faptul că manuscrisele moderne, de secol XX, din perioada agitată a unei Biserici sub presiune, neavând calități artistice precum cele miniate, uneori nici caligrafie de calitate, sunt trecute cu vederea. Dar, credem noi, punctul de vedere istoric (istoria Bisericii) fac din această categorie de smerite și aparent insignifiante manuscrise lucrări cu adevărat valoroase.

Cuvinte-cheie: *manuscrise religioase, nordul Moldovei, secol XX, istoria Bisericii, valori bibliofile, literatură ascetico-mistică.*

**INFORMAȚII REFERITOARE LA ȚARA MOLDOVEI ÎN PERIOADA
RĂZBOIULUI RUSO-TURC DIN ANII 1768-1774, DINTR-UN MANUSCRIS ÎN
LIMBA ROMÂNĂ, PĂSTRATE ÎN FONDURILE DIRECȚIEI GENERALE A
ARHIVEI NAȚIONALE**

Tudor CIOBANU,

Direcția Relații cu publicul și prestări servicii,
Agenția Națională a Arhivelor din Republica Moldova
E-mail: tudorciobanu@yahoo.fr

Rezumat: *Patrimoniul documentar al Republicii Moldova conține un material arhivistic unicat. Manuscrisele din fondul Mănăstirii Noul Neamț (Chițcani) (Fond 2119) includ informații nu doar cu caracter religios, dar și texte istorice referitoare la Țara Moldovei și teritoriile anexate de la ea în perioada medievală și modernă.*

O mare parte din manuscrise aparțin condeiului, arhimandritului Andronic Popovici. Lucrarea „Istorisire pentru începutul creștinătății și al ierarhiei în pământul Moldaviei și pentru toți mitropoliții și episcopii din această țară, și pentru cele mai însemnate monastiri și bisărici” cuprinde un vast material istoric. Autorul, la elaborarea textului a utilizat surse editate atât în spațiul românesc, cât și în Imperiul Rus. Au fost inserate și copii de pe diverse documente emise de autorități sau persoane particulare, unele fiind traduse în limba română, cel mai probabil de către autorul manuscrisului.

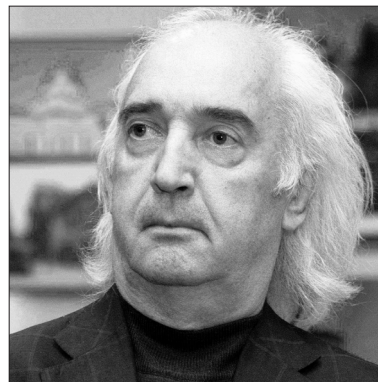
Însemnările referitoare la Țara Moldovei în perioada războiului ruso-turc din anii 1768-1774 cuprind 54 file, unde au fost incluse diverse informații privitoare la administrația Țării Moldovei și descrierea succintă a ținuturilor; venitul Vistieriei, jurământul pământenilor „după venirea moscalilor”, ordine ale generalilor armatei ruse ș.a. O parte din acestea nu pot fi

depistate în alte fonduri arhivistice din Republica Moldova, iar unele din ele încă nu au fost incluse în volume de documente publicate, referitoare la cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Cuvinte cheie: *Țara Moldovei, războiul ruso-turc 1768-1774, patrimoniu, documente inedite, manuscrise, Mănăstirea Noua Neamț.*

”E UNUL CARE CÂNTĂ MAI DULCE DECÂT MINE?...”
(Note pe marginea unui volum, exemplar bibliofil,
din operele complete ale lui Vasile Alecsandri)

Vasile MALANEȚCHI,
șef secție Literatură contemporană,
Muzeul Național de Literatură
„Mihail Kogălniceanu”, Chișinău
E-mail: malanetski@gmail.com

Rezumat: *Autorul pune în valoare ediția Vasile ALECSANDRI, OPERE COMPLETE, volumul II, POESII. Pasteluri; Legende; Ostașii noștri; Altele, apărute la București în Editura Librăriei SOCECU & Comp. în 1896. Exemplarul acesta bibliofil care se păstrează în colecțiile de patrimoniu al Muzeului Național de Literatură română „Mihail Kogălniceanu” din Chișinău, de bună seamă, unul rar și prețios. Iar ediția ca atare este importantă din punctul de vedere al raporturilor bardului de la Mircești cu Mihai Eminescu și pentru faptul că aici s-a publicat pentru prima dată, după manuscrisul inedit păstrat în arhiva poetului, poezia lui Vasile Alecsandri „Unor critici”.*

Cuvinte cheie: *Vasile Alecsandri, Pasteluri, clasicii literaturii române, bardul de la Mircești, Mihai Eminescu, manuscris inedit.*

LETOPISEȚELE ȚĂRII MOLDOVEI – CEL DINTĂI CORP DE CRONICI MOLDOVENEȘTI

Tatiana GHEICEANU,
șef secție Lectura publică,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
E-mail: t.gheiceanu@gmail.com

Rezumat: *Mare istoric și literat, om politic de stat cu vederi înaintate, orator și diplomat, Mihail Kogălniceanu (1817-1891) a fost un înflăcărat promotor de cultură și literatură, de propășire în multe domenii ale spiritului, vibrând pentru patria sa și națiunea română. În studiul de față, autoarea, pune în lumină unul din cel mai însemnat eveniment în activitatea editorială a lui M. Kogălniceanu și anume publicarea primei ediții de cronici vechi după cele mai autentice manuscrise, intitulate „Letopisețele Țării Moldovei” în 3 volume masive, fiind de altfel și ultimele cărți tipărite în tipografia „Cantora Foaiei Sătești”.*

Valorificarea cronicilor, scoaterea lor din negura uitării, a pus temelia istoriei naționale și au devenit o sursă științifică, din care-și trag seva adevărată artă și literatură, ele au produs o adevărată revoluție în istoriografia Moldovei.

Cuvinte cheie: *Mihail Kogălniceanu, Letopisețele Moldovei, cronici vechi, Țara Moldovei, Cantora Foaiei Sătești.*

FONDUL PERSONAL MANUII POLEAC: OBSERVAȚII PRIVIND CONȚINUTUL, VALOAREA DOCUMENTARĂ ȘI INSERTIA ÎN CIRCUITUL ISTORIOGRAFIC

Parascovia POLEȘCIUC,
Aurelia FELEA,
Direcția Generală Arhiva Națională
a Agenției Naționale a Arhivelor
din Republica Moldova
E-mail: aureliafelea@yahoo.com

Rezumat: *Materialul documentar colectat în prima jumătate a secolului trecut de bibliofilul Manuil Poleac (1890–1941: date incerte), păstrat în fondul personal nr. 792, în cadrul Direcției Generale, Arhiva Națională a Agenției Naționale a Arhivelor, este bine cunoscut cercetătorilor care se ocupă de istoria Moldovei dintre Prut și Nistru în ultimele două secole. O descriere cuprinzătoare a fondului se impune, totuși, cât și precizarea preferințelor tematice ale vestitului colecționar. Considerăm că prezintă interes științific, de asemenea, căile de diseminare în societate a informațiilor acumulate de Manuil Poleac, diseminare ce a început încă în timpul vieții sale, inclusiv prin editarea, rămasă nefinalizată, a unui dicționar enciclopedic. Documentele de arhivă relevă secvențe din colaborarea insuficient elucidată între Manuil Poleac și Victor Adiasevici (1898–1966), profesor de desen cu preocupări de studiere a trecutului plaiului natal, implicat și în activitatea unor periodice basarabene editate în perioada interbelică. În baza surselor accesibile, inedite și publicate, autoarele comunicării își propun să facă cunoscute în spațiul public materialele din fondul personal a lui Manuil Poleac, mai amplu decât s-a realizat până în prezent, și să le pună într-o nouă lumină de valoare documentară.*

Cuvinte cheie: *fond personal Manuil Poleac, Victor Adiasevici, istoria Moldovei dintre Prut și Nistru, dicționar enciclopedic.*

**DOCUMENTE FALSE DIN EPOCA MEDIEVALĂ PĂSTRATE ÎN FONDURILE
ARHIVISTICE ALE DIRECȚIEI GENERALE ARHIVA NAȚIONALĂ
A AGENȚIEI NAȚIONALE A ARHIVELOR**

Larisa SVETLICINĂI,
Direcția Generală Arhiva Națională a
Agenției Naționale a Arhivelor
din Republica Moldova (DGAN)

Rezumat: *În Direcția Generală Arhiva Națională a Agenției Naționale a Arhivelor (DGAN), în fondul arhivistic, colecția de acte medievale moldovenești (F. 220), sunt depozitate 16 documente false, emise din numele lui Ștefan cel Mare. Șase din aceste acte sunt publicate în colecțiile Moldova în epoca feudalismului (MEF) și Documenta Roomaniae Historica (DRH). Zece documente sunt inedite. Au fost cercetate 7 din ele, care s-au dovedit a fi cât de cât lizibile. Constatăm că aceste acte au fost falsificate în scopul de a întemeia o proprietate, a obține anumite privilegii, sau de a justifica proprietatea deja deținută. Aceste falsuri se făceau și cu scopul de a modifica convenabil hotarele moșiilor, sau pentru a restabili un document autentic, dar pierdut în negura vremii din diverse cauze sau cataclisme.*

Cel mai elocvent argument de duplicitate a oricărui document este contradicția dintre conținut, manoperă și cadrul istoric în care e plasat. Dacă între aceste elemente apare o oarecare disonanță, actul poate fi declarat fals. Prin compararea hrisoavelor dubioase cu cele autentice din epoca respectivă putem determina, dacă pergamentul și cerneala aparțin epocii respective, dacă forma literelor și însuși caracterele sunt din perioada cercetată.

Documentele false din DGAN pot fi ușor determinate, deoarece întrunesc toți indicii

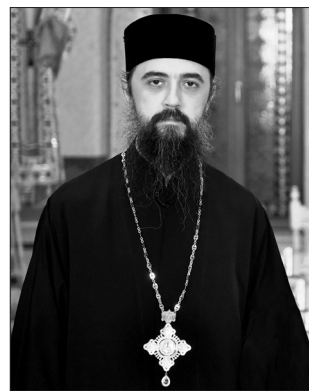
enumerați, atât după formă, cât și după conținut, fiind meșterite, cel mai probabil, la mijlocul sec. al XIX. Efortul mistificatorului de a arhaiza limba prin utilizarea unui vocabular și a unor construcții gramaticale mai vechi, presupuse de el a fi în uz, altădată merită relevate într-un studiu aparte.

Pergamentele documente false vizate aici sunt rău lucrate, cu urme de grăsime, unsuroase, de culoare întunecată. Cerneala e maronie, aproape ștearsă și decolorată. Distanța dintre rânduri e diferită. Dacă în originale pecețile sunt de ceară albă-galbenă, apoi la documentele false sunt atașate peceți din rășină, cu sigiliile deteriorate, pentru a nu se putea determina cum arăta imprimeul.

Cuvinte cheie: *acte false, paleografie, pergament.*

SECȚIUNEA II:
Ex-libris și grafică de carte
CÂTEVA COMPLETĂRI LA BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ

Arhim. dr. Policarp CHIȚULESCU,
directorul Bibliotecii Sf. Sinod, București,
expert în bibliofilie și carte rară
E-mail: perepolycarpe@gmail.com

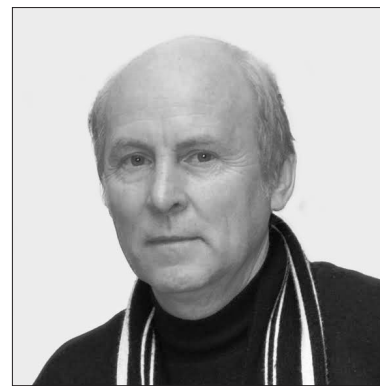
Rezumat: *Activitatea de înregistrare a edițiilor cărții vechi românești cu completările aduse în deceniile următoare publicării celor patru volume de către Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, a adus multă lumină pe tărâmul istoriei și spiritualității românești. Desigur că volumul mare de muncă, vremurile adesea nefavorabile, numărul relativ mic de specialiști, au condus la apariția sau la dispariția cărților și la câștigul sau la pierderea descrierii lor. Din acest motiv, poarta proiectului bibliografiei cărții vechi românești a rămas deschisă în permanență.*

Achiziții noi și cercetări inițiate în Biblioteca Academiei Române, în Biblioteca Sfântului Sinod și în alte depozite din România au adus satisfacția unor descoperiri importante, care completează fascinanta istorie a cărții românești și a credincioșilor ei ostenitori. Astfel, lungului șir de ediții din Bibliografia românească veche adăugăm acum un Ceaslov românesc cu o bogată grafică, extrem de interesantă, dar și Cărți de rugăciune și Bucoavne în limba rusă pentru învățătura copiilor, tipărite cu banii unor binefăcători români în semn de unitate spirituală și de prețuire și de ajutorare a fraților lor de peste Prut și Nistru.

Cuvinte-cheie: *Bibliografia românească veche, Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Sfântului Sinod, Cărți de rugăciune, Bucoavne, Ceaslov.*

EX-LIBRISUL – CREAȚIE ARTISTICĂ SAU SEMN DE PROPRIETATE

Valeriu HERTĂ,
artist plastic, lector superior,
Facultatea Arte Plastice și Design,
UPS ” I.Creangă”
E-mail: vhertha@gmail.com

Rezumat: *Ce este Ex-librisul? De unde vine? Ex-librisul ca miniatură grafică. Tipologia semnului de carte Ex-libris. Repere despre utilizarea și evoluția acestei mici forme grafice și impactul sau în lumea cărților.*

Cine este creatorul acestui semn de carte? Este un pictor, un grafician, un poligraf sau o persoană iscusită care provizoriu activează în direcția dată. Ex-librisul ca semn al culturii și civilizației, aduce un aport colosal deoarece concentrează în sine, informații despre proprietar, despre bibliotecă și despre locul și societatea din perioada respectivă. Aduce de asemenea informații despre momentele creării sale, artistul, gravorul sau autorul și o persoană. Mijloacele tehnice de imprimare a acestuia pe hârtie. Posibilitățile tehnice și poligrafice ale epocii. Ex-librisul ca element de cercetare științifică.

Colecționarii de Ex-libris. Ex-librisul și tehnicile gravurii din perioada respectivă. Cele mai utilizate tehnici de creare a Ex-librisului și impactul său în societate. Ex-librisul ca și gravură nu pot apărea într-o societate subdezvoltată, deoarece crearea sa presupune utilizarea tehnicii. Lucrul în domeniul preparării lemnului sau metalului, chimiei. Hârtia și rolul ei în dezvoltarea

sferei de utilizare a semnului de carte, dar și ca material primordial în editarea cărților.

Pseudo Ex-librisul și apariția lui, discuții și momente controversate despre aceste lucrări. Problematika de azi a Ex-librisului. Starea de facto a Ex-librisului contemporan. Expozițiile internaționale și asociațiile de Ex-Libris adunate sub aripa FISAE (Federația, Internațională a Asociațiilor de Ex-Libris). Bienale și trienale de Ex-libris. Ex-librisul românesc și asociația AREL (Asociația Română pentru Ex-Libris), apariția și momentele de criză din prezent. Societatea "Prietenii cărții" și rolul ei în propagarea Ex-Librisului în RSSM. Apariția Societății Bibliofililor și dezvoltarea ulterioară a semnului de carte Ex-Libris în Moldova.

Cuvinte cheie: *Ex-libris, miniatura de carte, Societatea Bibliofililor din Moldova, grafică de carte, cultură și civilizație*

”HONOR, PATRIA, FIDES”
(Note cu privire la Ex-Librisul lui Paul Gore)

Vasile MALANEȚCHI,
șef secție Literatură contemporană,
Muzeul Național de Literatură
„Mihail Kogălniceanu”,
or. Chișinău
E-mail: malanetski@gmail.com

Rezumat: *Despre Ex-libris s-a spus, și pe drept cuvânt, că este, în cadrul graficii, echivalentul a ceea ce reprezintă epigrama ca specie a poeziei. A spune că Ex-librisul cărturarului chișinăuian Paul GORE (1875-1927) este o epigramă grafică, înseamnă să nu afirmi mare lucru. Or, Ex-librisul cu însemnele nobleței lui românești basarabene valorează, ca să ne exprimăm iarăși în termeni vizând teoria literaturii, cât un sonet, dacă nu chiar cât o întreagă coroană de sonete. Bibliofil împătimit, de cea mai înaltă speță, Paul Gore a avut grijă ca nici uneia din miile de cărți pe care le-a avut în bibliotecă să nu-i lipsească valorosul însemn de proprietate – Ex-librisul-etichetă, care era colat cu conștiinciozitate pe copertele interioare ale volumelor, maestuos legate și bine păstrate.*

Cuvinte cheie: *Ex-libris, Paul Gore, Basarabia interbelică, bibliofilie, Fundația Regele Ferdinand, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”.*

PERIOADA DE AUR A MINIATURISTICII MOLDOVENEȘTI

Veronica COSOVAN,
doctorand, șef secție Cartea veche și rară,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
E-mail: vcosovan@mail.ru

Rezumat: *Acest studiu este dedicat cercetării principalelor curente de influență și tendințe de dezvoltare a artei miniaturii medievale moldovenești. Autoarea reflectă asupra perioadei de început a școlii moldovenești de miniaturistică și influența acesteia în timp, asupra artei europene. Obiectivul de bază al cercetărilor a constat în examinarea și sistematizarea datelor ce țin de arta caligrafică reprezentată prin remarcabile capodopere medievale realizate în scriptoriile mănăstirilor. În Moldova, arta miniaturii și caligrafiei moldovenești medievale a parcurs mai multe etape de evoluție. Primele manifestări miniaturistice originale au fost atestate la sfârșitul secolului al XIV-lea, în perioada de domnie a lui Alexandru cel Bun (1400-1432), când la Mănăstirea Neamț activează călugărul, caligraful și miniaturistul Gavriil Uric, cel care a contribuit la formarea izvodului moldovenesc, apreciat în mediul creștin prin deosebita măiestrie și perfecțiune. În epoca lui Ștefan cel Mare arta caligrafică moldovenească atinge apogeul perfecțiunii, fiind considerată de specialiști perioada de aur a miniaturisticii moldovenești. Manuscrisele medievale create în Țara Moldovei reprezintă un capitol important în istoria artei europene.*

Cuvinte cheie: *miniatura moldovenească, caligrafie, arta medievală, Gavriil Uric, Mănăstirea Neamț, Țara Moldovei, Alexandru cel Bun.*

ARTA EX-LIBRISULUI

Nicoleta VASILIEV,
Lucia ADASCALIȚA,
Facultatea Textile și Poligrafie,
Universitatea Tehnică a Moldovei
E-mail: nicoleta.vasiliev@dtp.utm.md
E-mail: lucia.adascalita@dtp.utm.md

Rezumat: *Având o istorie milenară, ex-librisurile mereu au fascinat prin compoziții inedite și prin diversitatea tehnicilor de realizare (xilogravură, linogravură, litografie, serigrafie, ofset, acvatinta, mezzotinto, zincografie, acvaforte, fotolitografie, grafică asistată de computer ș.a.). Având la origine semnele heraldice, pe parcursul evoluției sale, în cei aproximativ 3350 ani de istorie, ex-librisul s-a apropiat de miniaturile artistice. Interesul față de acestea derivă atât din punct de vedere a compozițiilor, temelor abordate și tehnicilor tipografice/artistice, precum și din prisma perspectivei descifrării informațiilor suplimentare despre carte și posesorul acesteia (poziția sa socială, profesia, aspecte ale personalității).*

Lucrările din Republica Moldova existente, ce tratează acest subiect, sunt puține, și de regulă elucidează aspecte legate de ex-librisuri dintr-o colecție particulară, muzeală sau de bibliotecă. Studiul de față și-a propus să identifice etapele de dezvoltare, caracteristicile definitorii, pictorii și gravorii, atât de talie internațională cât și de talie națională, care s-au implicat în crearea de ex-librisuri. Totodată se face o clasificare a multitudinii tehnicilor și temelor specifice în vederea înțelegerii funcției ex-librisurilor.

Cuvinte cheie: *artă, carte, ex-libris, compoziție, tehnici tipografice.*

CREAȚIA ARTISTULUI PLASTIC ILIE BOGDESCO – ARMONIE ÎNTRE ARTA GRAFICĂ ȘI CALIGRAFICĂ

Daniela IFTODI,
Lucia ADASCALIȚA,
Facultatea Textile și Poligrafie,
Universitatea Tehnică a Moldovei
E-mail: daniela.iftodi@dtp.utm.md
E-mail: lucia.adascalita@dtp.utm.md

Rezumat: *Lucrarea prezintă rezultatele valorificării lucrărilor proprii graficii de carte ale artistului plastic Ilie Bogdesco. Prin cunoașterea subtilităților specifice graficii de carte, elaborează ilustrații în care expresia sa artistică inconfundabilă și textul devin un tot întreg. Acest fapt, îi reușește pe deplin și prin implicarea artei caligrafice care vine să amplifice interacțiunea dintre elementele textuale și cele grafice. Printre lucrările emblematice ale creației sale menționăm ilustrațiile, dar și textele caligrafice pentru balada populară "Codreanul" de Vasile Alecsandri (1970), "Punguța cu doi bani" de Ion Creangă (1962), balada "Miorița" de Vasile Alecsandri (1967), "Lauda prostiei" de Erasmus von Rotterdam (1995). Ilie Bogdesco, de-a lungul activității sale artistice, implică în procesul de zămislire a operelor de artă numeroase tehnici: gravură în metal (aramă), linogravura monocromă și policromă, desenul cu peniță/pensulă și tuș negru. Grafica de carte este a artistului și este interesantă atât din punct de vedere a implicației acestor tehnici care redau virtuozitate, cât și pot fi considerate opere valoroase care fascinează prin profunzimea conotațiilor semantice.*

Cuvinte cheie: *artă, grafică de carte, ilustrații, caligrafie, artist plastic.*

SERGIU PUICĂ – MAESTRUL GRAFICII DE CARTE PENTRU COPII

Daniela MARDARI,
Lucia ADASCALIȚA,
Facultatea Textile și Poligrafie,
Universitatea Tehnică a Moldovei,
E-mail: daniela.mardari@dttp.utm.md
E-mail: lucia.adascalita@dtp.utm.md

Rezumat: *Lucrarea prezintă rezultatele studiului privind activitatea artistului plastic și a graficianului Sergiu Puică. Maestrul, membru titular al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova din 2001, a fost aclamat de critici pentru creațiile sale de-a lungul carierei, care încununează nu doar ilustrații de carte, ci și caricaturi, șarje, scenografii și grafică. Astfel, pentru întreaga sa activitate a fost laureat al Premiului "Igor Vieru" în anul 2012. De-a lungul carierei a realizat ilustrații pentru mai mult de 100 de cărți: "Frumoasă-i limba noastră" (1996) și "Scrieri alese" (?) de Grigore Vieru, "Rața și Arhimede" (2003) de Arcadie Suceveanu și "Marele rățoi Max" (2006) de Aureliu Busuioc, numărându-se printre cele mai cunoscute.*

Abordările noi în creația sa, spiritul ascuțit de observație, maniera de interpretare a diverselor situații, cromatică și stilul inconfundabil prin atribuirea personajelor caracterul comic, îl fac pe Sergiu Puică un fenomen inedit în grafica de carte din Republica Moldova, întrucât acestuia i-a reușit cu prisosință să depună în orice desen adresat copiilor câte o părticică din sufletul său.

Cuvinte cheie: *artă, grafică de carte, carte pentru copii, caricatură.*

SUMAR

Programul "Valori bibliofile" – 2021.....	3
Secțiunea I: <i>Valori bibliofile din patrimoniul cultural: cercetare și valorificare</i>	7
Secțiunea II: <i>Ex-libris și grafică de carte</i>	23

Director general: Elena Pintilei

Elaborare: Veronica Cosovan, Aliona Tostogan

Coperta: Cristina Ceoinac

Redactor: Raisa Plăieșu

Machetare computerizată: Diana Odobescu

Bun de tipar: 10.06.2021

Apărut: 2021

Coli de tipar: 2,0

Tiparul sub comanda nr. 11

Executat la Primex.com, or. Chișinău